

Examensarbete 15 hp

2014

Lärarexamen

Musik, pedagogik och samhälle

Handledare: Ronny Lindeborg

Per Holmgren

Från mörkret stiga vi mot ljuset

Den tidiga svenska arbetarrörelsens
strategiska musikanvändning

Sammanfattning

Den här uppsatsen handlar om den svenska arbetarrörelsens musikanvändning. Rörelsens användande av musik belyses och analyseras ur ett historiskt, politiskt och strategiskt perspektiv. Uppsatsen belyser arbetarrörelsens tidiga period i Sverige, vilket innebär att senare år och nutida perspektiv inte står i fokus. Den tidiga arbetarrörelsen definieras som rörelsens verksamhet mellan åren 1880 fram till ca 1925, innan rörelsen fått den självklara plats som en svensk kontemporär och historisk politisk maktfaktor den idag har. Uppsatsen fokuserar även på arbetarrörelsens syn på musik, kultur och kulturarv och hur rörelsens musikanvändning och kultursyn har format framväxandet den kommunala musikskolan. Slutligen ställs frågan vilka paralleller som kan göras mellan arbetarrörelsens musikanvändning och främjandet av det *underifrånperspektiv* historikern Howard Zinn talar om, när han argumenterar för att belysa historieforskning från de förtrycktas perspektiv.

Metoden som används är intervjuer som utförts med verksamma politiker ur arbetarrörelsen, både ur Vänsterpartiet och Socialdemokraterna. De intervjuade har olika kopplingar till kultur och merparten arbetar direkt med kulturfrågor inom politiken.

Den hypotes jag arbetat med är att musiken haft en viktig och betydande roll för att samla människor i den svenska arbetarrörelsen. Musiken har varit genomgående och använts genomgående i det politiska arbetet för den svenska arbetarrörelsen. Kultur och musik har även varit en betydande strategisk komponent för rörelsens utbredning, tillväxt och förmåga att hantera politiska problem och motgångar.

Nyckelord: Arbetarrörelsen, musik, kultur, arbetarrörelsens musik, Howard Zinn, Kommunala musikskolan, politik.

Innehållsförteckning

1. Inledning och bakgrund.....	1
1.1 Bakgrund.....	2
1.2 Syfte.....	4
1.3 Hypotes.....	4
2. Metod.....	4
2.1 Metodanalys.....	5
2.2 Metoddiskussion.....	6
2.3 Definitioner och avgränsning.....	7
2.4 Tre indelningar.....	8
2.4.1 Grafisk beskrivning av Bohmans tre indelningar.....	9
2.5 Tangerande definitioner.....	9
2.6 Använda definitioner.....	9
3. Bakgrund och tidigare forskning.....	10
3.1 Historisk sammanfattning.....	10
3.2 Den tidiga arbetarrörelsens kultursyn.....	12
3.3 Koppling till upplysningstänkande.....	15
3.4 Strejkvisor.....	16
3.6 Arbetarrörelsens musik och svensk folktro.....	16
3.7 Strejkbrytare.....	16
3.8 Strejkvisornas funktion och strategi.....	17
3.9 Musiken i ABF.....	18
3.10 Sången i fackföreningarna.....	19
3.11 Howard Zinn och underifrånperspektivet.....	20
3.12 Den kommunala musikskolans framväxt.....	22
3.13 Den kommunala musikskolans allmänna mål.....	22
3.14 En skola för alla.....	23

4. Resultat och analys.....	24
4.1 Presentation av de intervjuade	24
4.2 Resultat av intervjuer	24
4.3 Musikens roll i arbetarrörelsen	24
4.4 Den tidiga svenska arbetarrörelsens kultursyn.....	26
4.5 Musik som politisk strategi.....	27
4.6 Underifrånperspektivet.....	28
4.7 Arbetarrörelsen och den kommunala musikskolan.....	29
4.8 Tolkning	30
4.9 Slutsatser	31
5. Diskussion	33
5.1 Kultursynen.....	33
5.2 Strategin	36
5.2.1 Musik i fackföreningar och under strejker.....	36
5.2.2 Varför musik som strategi?.....	37
5.3 Underifrånperspektivet.....	38
5.4 Kommunala musikskolans utveckling	39
Slutkommentar	40
Referenser.....	41
Internetkällor.....	42

1. Inledning och bakgrund

Jag har länge varit intresserad av kulturella uttryck i samhället. Olika föreningar, grupper och rörelser har olika kulturella och musikaliska uttryck. Både idag och historiskt.

Politisk musik är ett ämne som länge intresserat mig. Sverige har ett utbrett arv av en arbetarrörelse med färgstarka kulturella uttryck. Många stora svenska politiska projekt, såsom införandet av kvinnlig rösträtt samt miljonprogramsbeslutet, är starkt präglade av arbetarrörelsens organisering.

Den svenska arbetarrörelsen har haft en egen musikalisk tradition med politiskt riktade sånger. För många i vårt samhälle är kanske den mest kända politiskt präglade sången den svenska versionen av *Internationalen*.

Jag blev intresserad av musik under en tidig ålder och jag har, så länge jag kan minnas, undrat varför musiken är viktig för människor. Hur människor har använt musik som ett verktyg till politisk förändring och fortsatt motivation under ett sådant arbete, är en annan fråga som jag under senare tid funderat över.

För ett år sedan läste jag en biografi om August Palm (1849–1922), en av pionjärerna inom den tidiga svenska arbetarrörelsen. När jag läste slogs jag av hur kraftfullt jag tyckte kulturen användes i politiskt syfte vid den här tiden. Poesi, musik, satir och teater användes för att få fram det politiska budskapet. Ju mer jag läste insåg jag att jag ville utforska den här sortens användning av musik. En god bild av kulturens generella användning ges när man läser litterära verk om arbetarrörelsen och även ett mer ingående och detaljerat material i ämnet finns i böcker som *Arbetarkultur och kultiverade arbetare* av Stefan Bohman.¹

Den svenska arbetarrörelsens bildningsförbund, ABF, menar att framväxandet av deras musikverksamhet bidrog till att den kommunala musikskolan bildades.² Då jag själv studerat vid den kommunala musikskolan i Uppsala under en längre tid, har jag sedan länge ett

---

¹ Bohman, 1985.

² Hemsida: ABF.

³ Zinn, 1980.

intresse av även denna del av arbetarrörelsens musikarv. Jag har under så lång tid jag kan minnas velat utforska synen på kultur som en rättighet för alla.

Ett annat intresse jag haft en längre tid är att undersöka så kallade *underifrånperspektiv* i mina studier. Vinnaren skriver historien, som ordspråket brukar lyda. Detsamma gäller i allt för hög grad kulturen. Vi läser om och studerar historiens stora kulturgärningar och konstpersonligheter, men allt för sällan lär vi oss om kultur som funnits på andra platser i samhället. Utanför hoven, långt bort från adelshusen och överklassens fästen. Ett sådant underifrånperspektiv används av den amerikanske historikern Howard Zinn, i sitt verk *A People's History of the United States*.³ Zinn beskriver den bortträngda amerikanska historien, ursprungsbefolkningens, de svartas, kvinnornas och arbetarnas historia. Howard Zinns arbete gav mig idén att belysa en del av det svenska kulturarvet på ett liknande sätt. Ett projekt jag länge velat inleda.

1.1 Bakgrund

Mitt egna arv går i arbetarrörelsens fotspår. Min gammelmorfar och gammelmormor, alltså min mormors föräldrar, tillhörde arbetarrörelsen och nykterhetsrörelsen i orten Sikeå i Västerbotten. De hette Edvin och Bärta Boström. Min mormor Mary hade en bror som hette Harry. Sikeå var en liten bygd där de flesta arbetade i den lokala brädgården eller med mindre jordbruk. Bärtas föräldrar hade ett sådant litet jordbruk. De hette Anders och Hanna Persson. Anders arbetade även i brädgården för att bidra till det knapra levernet för familjen. Sikeå var vid den här tiden en fattig arbetarby och bygden hade bara en liten folkskola.

En dag i mitten av 1930-talet fick Edvin och Bärta besök av ortens folkskolelärare, lärare Lindqvist. Lindqvist berättade att han visste om att föräldrarna inte hade råd att låta Harry studera vidare på läroverket efter folkskolan, på grund av deras fattiga förhållanden. Lindqvist fortsatte och berättade att han hade kommit på besök för att vädja till föräldrarna att försöka lösa dilemmat, då han sett att Harry hade stor studietalang. Läraren använde benämningen *läshuvud*, som många gjorde vid den här tiden. Föräldrarna berättade att de hade planer på att Harry skulle arbeta på brädgården, precis som Anders. Vid den här tiden fanns inte studielånet än.

---

³ Zinn, 1980.

Morföräldrarna Hanna och Anders bestämde sig då för att sälja sitt lilla jordbruk, bestående av några få kor och flyttade till en liten hyreslägenhet i Umeå som Harry kunde bo i under sin läroverkstid i Umeå. Både Edvin och Anders började nu sälja symaskiner på cykel för att finansiera Harrys studier. Efter studenten kunde Harry få ett stipendium för mat och husrum och flyttade till Stockholm för att studera medicin. Harry gick sedan vidare till att bli professor i internmedicin vid medicinkliniken på Uppsala Universitet. Kjell Öberg, Professor i Onkologisk Endokrinologi skriver följande om Harry Boströms medicinska bana.

Harry Boström kom att utgöra en internmedicinens "Grand Old Man" under sin period som professor vid medicinkliniken vid Akademiska Sjukhuset i Uppsala och ansvarade för tillsättning av samtliga övriga professorer i medicin i landet. Hans insatser för internmedicinen i stort och för Medicinkliniken i Uppsala och så småningom Kliniken för Onkologisk Endokrinologi, går inte att överskatta.⁴

Idag ser förhållandena annorlunda ut i Sverige men när jag först hörde Harrys historia började jag fundera över vad som har förändrats och hur den förändringen sett ut. Mitt intresse började formas för den omvandling som efter den här tiden skett i Sverige, som kommit att bättre ta tillvara på talanger som Harry Boströms. Jag minns att jag tänkte på vilket slöseri det skulle vara om samhällliga förhållanden höll tillbaka människor att nå sin fulla potential och hur mycket talang som vi genom tiden gått miste om på grund av sådana förhållanden. Frågan kom för mig att definieras inte bara utifrån mist talang utan även ur ett perspektiv av moral. För mig verkade det uppenbart att ur berättelser som Harrys växte ett nytt system fram. Ett system som hade till mål att definiera stora skillnader i sociala och ekonomiska klyftor mellan landets innevånare som ett problem.

---

⁴ Hemsida: Svensk internmedicinsk förening.

1.2 Syfte

Syftet med uppsatsen är att undersöka den tidiga svenska arbetarrörelsens musikanvändning ur ett historiskt, politiskt och strategiskt perspektiv. Den tidiga arbetarrörelsen avser rörelsens verksamhet mellan åren 1880 fram till ca 1925. Undersökningens huvudfrågor är:

- Hur såg den tidiga svenska arbetarrörelsen på samhällets musik, kultur och kulturarv?
- Har den tidiga svenska arbetarrörelsen använt musik i ett politiskt och strategiskt syfte för att uppnå samhällsförändring och om så är fallet, på vilket sätt?
- Vilka paralleller kan göras mellan det *underifrånperspektiv* Howard Zinn talar om och den tidiga svenska arbetarrörelsens musikanvändning?
- Hur har den tidiga arbetarrörelsens musikanvändning och kultursyn format framväxandet av den kommunala musikskolan?

1.3 Hypotes

Min hypotes är att musiken har haft en viktig och betydande roll för att samla människor i den svenska arbetarrörelsen. Musiken har varit genomsyrande och använts genomgående i det politiska arbetet för den svenska arbetarrörelsen. Kultur och musik har även varit en betydande strategisk komponent för rörelsens utbredning, tillväxt och förmåga att hantera politiska problem och motgångar.

2. Metod

Undersökningen har utförts med intervjuer. De har satts i kontext, refererats till och analyserats. Intervjuerna har genomförts med två politiker ur arbetarrörelsen samt med en forskare, samtliga med god kunskap inom området. De intervjuade antingen arbetar med eller har direkt koppling till kulturfrågor. Den förste som intervjuats är Lars Ohly, före detta partiledare och numera kulturpolitisk talesperson för vänsterpartiet. Lars Ohly är även ledamot i riksdagens kulturutskott. Den andre personen som intervjuats är Isak From, riksdagspolitiker för Socialdemokraterna och ledamot i riksdagens kulturutskott. Den tredje personen som intervjuats är Gunnar Valkare, professor emeritus i ämnet *Musik och samhälle* vid Kungl. Musikhögskolan. Gunnar Valkare har bred kunskap i bland annat

musikantropologi, komposition och ämnet musik som vetenskap. Han undervisar bland annat på Kungl. Musikhögskolan i Stockholm och Piteås Musikhögskola.

De två första intervjuerna med Lars Ohly och Isak From genomfördes via inspelning och den sista med Gunnar Valkare genomfördes via email. De intervjuade fick samma frågor och har fått möjlighet att svara på ett fritt och utbroderande sätt. Samtliga intervjufrågor är på något sätt knutna till undersökningens syfte och huvudfrågor.

Jag använder mig av kvalitativa källor. Uppsatsen är med andra ord inte en traditionell mängdstudie angående inställningar, åsikter och attityder utan snarare en djupdykning i frågeställningarna via kvalitativt intervjumaterial.

2.1 Metodanalys

Jag har valt att fokusera på att ta upp frågor i intervjuerna som är centrala för undersökningens huvudfrågor och problemformuleringar. Under intervjuerna ges även möjlighet att ta upp eventuella frågor som uppstår under arbetets gång eller vid intervjutillfället och låta de intervjuade vidareutveckla på det ämnet. Jag bedömde vid arbetets början att jag behöver förbereda mig på eventuella frågor som uppstår under arbetsprocessen och jag har kontinuerligt skrivit ner nya tankar, reflektioner och problemformuleringar för att ta med till intervjuerna och låta de sakkunniga intervjuade personerna utveckla och förklara vidare. Efter intervjuerna återgår jag till tidigare forskning på området, för att sedan kunna knyta ihop undersökningen. Jag har valt att hålla intervjufrågorna begränsade till ämnesvalet, med utsvävningar endast inom ett relativt stramt ramverk. Detta för att lättare kunna sälla ur den stora mängd information som samlas, samt för att hålla informationsinsamlingen relevant under arbetsprocessen. Metoden som används för att utläsa intervjuerna är kvalitativ. Gruppen av intervjuade personer är inte stor nog för att dra induktiva slutsatser. Den kvalitativa metoden innebär att konkreta och utförliga skildringar av ett mindre antal intervjuade personer är viktiga för uppsatsens framställning.⁵

---

⁵ Thurén, 2007. Sid. 39.

2.2 Metoddiskussion

En utmaning med att undersöka politiska händelser och uttryck är att det alltid finns en generell risk att källor, intervjuade personer och även jag själv är färgade av egna ideologiska värderingar. Det så till den grad att det speglas i undersökningens resultat. Fakta som ska vara så objektiv som möjligt riskerar alltid att färgas kraftigare än vanligt när ideologi är inblandad. Givetvis ställer det upp ett problem för mig, då den här undersökningen tar avstamp i vad som skulle kunna vara en av de mest ideologiskt färgade och samhällsomvälvande händelserna under det förra århundrandet, nämligen bildandet av och de kulturella uttrycken från den breda svenska arbetarrörelsen. Jag har valt att hantera den här problematiken genom att dubbelt undersöka och väga fakta så att inte överdrivet romantiserande eller omåttligt kritiserande uttryck funnit sin väg in i undersökningen. Samtidigt finns det som jag upplever det, ofta en ideologisk komponent till att människor intresserar sig i och arbetar med politisk historia, utvecklar en kompetens via politiskt arbete eller liknande erfarenheter. Det kan därför vara svårt att utföra en undersökning som denna utan att vara villig att söka efter information bland källor med viss ideologisk prägel. Fastän arbete tillkommer med att granska sådana källor kritiskt, finns det ibland en stor expertis att finna bland de källorna.

Det finns en bristande geografisk spridning på de intervjuade, då alla tre är verksamma i Stockholmsområdet. Risken finns att validiteten vacklar då arbetarrörelsen över hela Sverige inte representeras i stor utsträckning nog. Samtidigt är Stockholmsområdet en viktig plats för den tidiga arbetarrörelsen då maktens korridorer i stort avseende fanns i huvudstaden och då den svenska riksdagen är lokaliserad i Stockholm. Arbetarrörelsen ämnade tidigt få möjligheten att delta i riksdagsarbetet och således fanns ett utpräglat arbete i Stockholm.

När en kvalitativ metod används som underlag för att utläsa intervjuer i undersökningar ger de intervjuade ofta konkreta och utförliga skildringar av händelser.⁶ Två av de tre intervjuade är politiker, vilket ger ett fokus på kunskaper och erfarenheter ur ett politiskt engagemang. Att tillskriva vetenskapligt värde i enskilda intervjukskildringar har också sina utmaningar. Som tidigare nämnt finns det en ideologisk komponent hos de intervjuade som inte kan bortses ifrån. Det finns även en fråga huruvida de intervjuades erfarenheter skildrar arbetarrörelsens.

---

⁶ Thurén. Sid. 40.

Verksamma politiker inom arbetarrörelsen har kunskaper i traditioner och eget politiskt arbete och kan därför erbjuda en bild som undersökningen annars kanske inte fått. Med tanke på de intervjuades erfarenheter och förtroendeuppdrag i politiken ses deras intervjuer i en betydande utsträckning, som informativa om arbetarrörelsen och relevanta för undersökningen.

Tillsammans med min handledare har jag kontinuerligt gått igenom och diskuterat undersökningens metod.

Vad gäller mina egna ideologiska värderingar är de vänsterriktade. Jag kommer medvetet motarbeta att mina värderingar färgar uppsatsen. Istället kan mina egna värderingar ha en motsatt effekt då jag är väldigt mån om att försöka vara så objektiv jag kan. Detta för att på bästa sätt representera vad som faktiskt skedde.

2.3 Definitioner och avgränsning

Nationalencyklopedin definierar *arbetarkultur* den benämning på musik, konst, litteratur etc. som har skapats av arbetare och speglar deras specifika situation, t.ex. strejkvisor och proletärdiktning. För det andra som de levnadsmönster och vanor som är typiska för arbetarklassen samt för det tredje som de värderingar eller värdesystem som är sprungna ur arbetarnas livssituation, t.ex. tron på kollektivets betydelse.⁷

Nationalencyklopedin definierar *arbetarmusik* som musik inom arbetarrörelsen, t.ex. kampsånger som "Internationalen"; men också som den musik som handlar om och är skriven av arbetare, t.ex. gruvarbetarvisor. Arbetarmusik kan enligt nationalencyklopedin definieras i vidaste bemärkelse som all den musik som arbetare utövar eller lyssnar på.

Nationalencyklopedin understryker att de två första definitionerna är vanligast.⁸

---

⁷ Hemsida: NE, Sökord: arbetarkultur.

⁸ Hemsida: NE, Sökord: arbetarmusik.

2.4 Tre indelningar

Stefan Bohman gör i sin avhandling tre olika indelningar av den musik som omger de svenska arbetarna.⁹

Den första indelningen är snäv och koncentrerar sig på den musik som använts inom arbetarrörelsen och handlar om fackliga och politiska frågor. Den kan avse t.ex. strejk- eller kampsånger. Bohman kallar det för arbetarrörelsens musik.¹⁰

Den andra indelningen gör en vidare gränsdragning och inbegriper den musik som utgått från arbetarnas led och som handlar om arbetarnas villkor och problem i allmänhet. Det kan t.ex. gälla arbetssånger. Bohman kallar det för arbetarmusik.¹¹

Den tredje indelningen gäller all den musik som arbetare omgett sig med, oavsett om den skrivits av arbetare eller handlar om typiska arbetarfrågor. Det kan gälla psalmer, schlagers osv. Bohman kallar det för arbetarnas musik.¹²

---

⁹ Bohman, 1985.

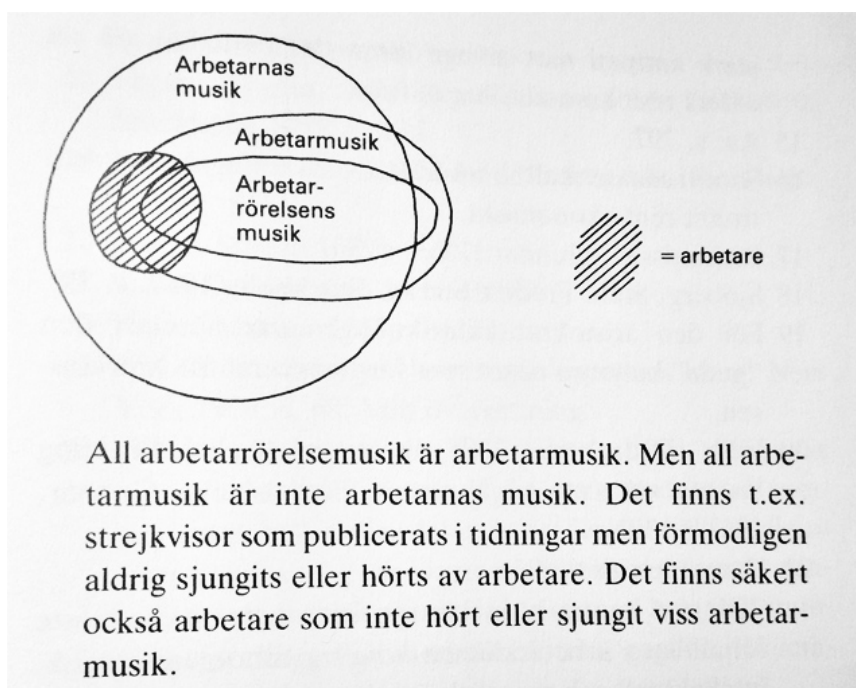
¹⁰ Bohman. Sid. 15.

¹¹ Ibid. Sid. 15.

¹² Ibid. Sid. 15.

2.4.1 Grafisk beskrivning av Bohmans tre indelningar

Grafiskt kan indelningen beskrivas på följande sätt.¹³

Figur 1.

2.5 Tangerande definitioner

Notera att nationalencyklopedins definition av arbetarmusik och Stefan Bohmans indelningar tangerar varandra väl. Ett starkt skäl till detta kan vara att Stefan Bohman är listad som skribent för definitionstexten i nationalencyklopedin.¹⁴

2.6 Använda definitioner

Den huvudfråga i uppsatsens syfte som gör det nödvändigt att noggrant avgränsa den musik som omger arbetarna, är den som ämnar undersöka hur musik använts av den svenska arbetarrörelsen för att uppnå samhällsförändring. Eftersom ett politiskt och strategiskt perspektiv diskuteras är det relevant att se på den musik som inom arbetarrörelsen handlar om fackliga och politiska frågor, den musik Bohman som nämnt kallar arbetarrörelsens musik.

¹³ Bohman. Sid. 205.

¹⁴ Hemsida: NE, Sökord: arbetarmusik.

Det är den här definitionen jag valt då den passar mitt syfte väl. Genom uppsatsen används även begreppet den tidiga arbetarrörelsen. Den tidiga arbetarrörelsen som begrepp definieras som den svenska arbetarrörelsens verksamhet mellan åren 1880 fram till ca 1925, innan rörelsen fått den självklara plats som en svensk kontemporär och historisk politisk maktfaktor den idag har.

3. Bakgrund och tidigare forskning

Här redovisas tidigare forskning i ämnet som ingång och underlag till uppsatsens intervjuundersökning. Kapitlets historiska sammanfattning och genomgång av tidigare forskningsmaterial skapar bakgrund till intervjufrågorna, hypotesen och uppsatsens syfte.

3.1 Historisk sammanfattning

I takt med att den europeiska industrialiseringen växte under 1800-talet, växte även arbetarklassen fram. I Sverige skapade exploateringen av järn-, stål-, virke- och pappersindustrin en ny överklass. Industriägarna, de högre ämbetsmännen och den gamla jordägande adeln var de som gynnats och blivit rika. Nya mellangrupper uppkom också, småföretagare inom handel och industri samt tjänstemän inom diverse näringar. De stora förlorarna i makt, självbestämmande och ekonomiskt kapital var industriarbetarna. Ur den växande skaran människor som arbetade i industrierna, växte en ny samhällsklass fram; arbetarklassen. En urbanisering tog plats när lantarbetare, småbönder och andra fattiga flyttade från landsbygden till städerna för att arbeta i industrierna. Industrierbetarna utgjorde år 1870 21 procent av den yrkesverksamma befolkningen, år 1920 hade den siffran stigit till 43 procent.¹⁵

En ny representationsform infördes år 1866 i Sverige. I den gamla riksdagsordningen fanns representanter från de fyra stånden; bönder, präster, borgare och adel. Det gamla systemet ersattes nu med en tvåkammarriksdag. Den nya representationsformen beskrivs ofta som ett synligt bevis för att kapitalägare och industriidkare vid den här tiden länge kunnat stärka sin

---

¹⁵ Rosén, 2004. Sid. 7.

makt, både politiskt och ekonomiskt.¹⁶ Den första kammarens ledamöter valdes av landstingen och stadsfullmäktige. Valen till landstingen och stadsfullmäktige skedde enligt en graderad röstskala som gav höginkomsttagare och förmögna fler röster. Detta i förening med starkt inskränkande valbarhetskrav ledde till att första kammaren starkt dominerades av godsägare, högre ämbetsmän och officerare. Riksdagens andra kammare valdes direkt av de röstberättigade männen. Denna rösträtt krävde en inkomst eller egendom av viss storlek. Andra riksdagskammaren dominerades av bönder. Beslut i lagfrågor krävde båda kamrarnas samstämmiga beslut. Under 1900-talets första decennier demokratiserades statsskicket i etapper. 1909 års rösträttsreform ledde till att i princip alla män fick rösträtt till andra kammaren. Ett proportionellt valsysteem infördes samtidigt, som byggde på ett partisystem som ännu var i tidig utveckling.¹⁷ Rösträtten blev år 1919 allmän och lika för både män och kvinnor. År 1921 fick slutligen kvinnor delta i sitt första riksdagsval och fem kvinnor valdes in i riksdagen.¹⁸

Vid pingst år 1889 sammankallade Hjalmar Branting på uppmaning av August Palm en socialdemokratisk rikskongress. 49 ombud representerade 69 organisationer, varav 51 var fackliga och 16 politiska, från norra till södra Sverige. Kongressen konstituerade Sveriges Socialdemokratiska Arbetareparti med 3194 medlemmar i 14 lokala organisationer under en partistyrrelse av sju förtroendemän, i första uppsättningen fanns Hjalmar Branting, Axel Danielsson, Fredrik Sterky, August Palm, Pehr Eriksson, J.M. Engström och C.L. Lundberg. Man hann inte utarbeta något eget partiprogram utan arbetet fortskred till 1897 på 1875 års tyska Gotha-program. Kongressen uttalade sig enhälligt för reformvägen och mot revolutionära kupper. Det här var Sveriges första riksdagsparti och som ändamål fastslogs ”att förverkliga de socialdemokratiska principerna”.¹⁹ Det var först nu som den nya arbetarklassen fick chansen till politiskt inflytande och parlamentarisk makt.

Det dröjde dock innan partiet fick riksdagsrepresentation, till stor del till följd av att den grupp man representerat dittills helt saknat politiskt inflytande. År 1897 valdes Hjalmar Branting som den första socialdemokraten in i riksdagen. Branting var också partiets förste partiledare och inte förrän 1905 hade tillräckligt många socialdemokrater (12) valts in för att

---

¹⁶ Andersson, Bohman, Davidson, Grahn, Linder, Ståhl, Söderberg, 1974. Sid. 10.

¹⁷ Sveriges grundlagar och riksdagsordningen: 2011. Sid. 13–14.

¹⁸ Arnberg, Sundevall, Tjeder, 2012. Sid. 9.

¹⁹ Rosén. Sid. 21.

de skulle kunna bilda en egen riksdagsgrupp. De första åren präglades av interna konflikter i det socialdemokratiska partiet. Majoriteten bestod av reformister som förespråkade förändring av samhället över tid med demokratiska medel. Det fanns även en annan grupp, som i minoritet drev en hårdare linje där samhällsomdanande genom revolution förespråkades. I och med 1917 års ryska revolution drevs konflikten mellan dessa grupperingar till sin spets och upphörde när den radikala falangen bröts sig ur partiet och bildade Socialdemokratiska vänsterpartiet, senare Vänsterpartiet kommunisterna och idag Vänsterpartiet.

Arbetarrörelsens partier, förbund, fackföreningar och organisationer kom med åren att bli en politiskt utbredd maktfaktor i Sverige. Tack vare de politiska idéer som kommit till Sverige från övriga Europa, till stor del genom kringresande agitatorer som talade på arbetsplatser och möten, kunde arbetarrörelsen breda ut sig i det svenska samhället. Den svenska arbetarrörelsens tankar grundade sig mycket på tyska idéer, och mycket av rörelsens konstruktion inspirerad av tyska förlagor. Arbetarrörelsens sånger har på liknande vis ofta sin bakgrund i tyska föregångare, med reservation för *Internationalen* vars original har sitt ursprung från Frankrike.²⁰

3.2 Den tidiga arbetarrörelsens kultursyn

I mitten av 1880-talet utbröt kraftfulla debatter och ideologiska stridigheter mellan den framväxande arbetarrörelsens mer renodlade socialistiska grupper och liberala samlingar deltagare. August Palm företrädde åsikten att det viktigaste var att öka arbetarnas materiella standard, det som kallades ”magfrågan”. Palm angrep bl.a. den ledande bildningsförespråkaren Anton Nyström och ställde sig frågande till hur en människa som från sitt sjätte år tvingas tigga och som vuxen är tvungen att arbeta 12 till 14 timmar om dagen ska få möjlighet att skaffa sig bildning.²¹ Enligt Palm kunde Nyströms folkbildning leda till att tidens behov viftades bort, till förmån för ett löfte om att kunskapens frukter skulle leda till ett bättre samhälle imorgon.

---

²⁰ Pucek, 2013. Sid. 8.

²¹ Bohman. Sid. 21.

August Palm var oklar vid denna tidpunkt om vad han menade vara kultur. Ofta sker dock en koppling mellan kultur och bildning.²² Till skillnad från liberalerna menade Palm att bildningsarbetet skulle relateras direkt till arbetarklassen och dess kamp. Visböcker redigerades till exempel av Palm men enbart med visor som direkt kunde användas i arbetarnas kamp. För Palm var arbetarnas bildningsmål att:

... läsa hvad han kunde förstå och framförallt söka taga kännedom om sådana skrifter, som lära oss hvad samhället är och hurudant det borde vara, och genom hvilka vi kunna inse sanningen, att samhället, om det vore riktigt inrättadt, skulle kunna skaffa födan åt alla sina medlemmar.²³

Inom arbetarrörelsen fanns även människor med andra uppfattningar än Palm. Två dominanta personer som förespråkade en annan kultursyn var Fredrik Sterky och Hjalmar Branting. Både Sterky och Branting var akademiker och kom ifrån borgliga familjer. År 1886 utbröt stridigheter och splittring gällande tidningen *Social-Demokraten*. Frågan gällde akademikernas tillträde som Palm ställde sig kritisk till. Maktstriden lugnade sig dock när Branting samma år blev utnämnd till *Social-Demokraten*s huvudredaktör och Sterky senare blev tidningens kassör. Då detta inträffat påbörjades ett närmande till den liberala rörelse som flera av dessa socialdemokrater med borgerlig bakgrund varit positiva till.²⁴ Hjalmar Branting och Fredrik Sterky förespråkade delvis en annan linje än August Palm om vilken bildnings- och kulturpolitik som skulle föras. Till skillnad från Palm var deras grundinställning att erövra den bildning, litteratur, musik och konst som överklassen hade egenrätt över. Sterky skrev i *Social-Demokraten* 1890.

Med en förkortad arbetstid skulle arbetarnas intresse för att själva skaffa sig de kunskaper överklassen nu förvägrar dem växa i hög grad. Likaså förmågan att tillägna sig dessa kunskaper och därmed kravet på tillräcklig tillgång till bildningskällor.²⁵

Kulturfrågorna upplevdes av Branting och Sterky som viktigare än vad t.ex. Palm gjorde. Stefan Bohman menar i sin bok att ett skäl till detta kan ha varit att ”kultur” var en viktig del av miljön de kom ifrån. För Branting, Sterky och deras gelikar kunde därför kampen om de estetiska uttrycksformerna i högre grad vara ett självändamål. Även fanns en syn inom den mer liberala och akademiska delen av arbetarrörelsen, som menade att arbetarna borde

---

²² Ibid. Sid. 22.

²³ Bohman. Sid. 22.

²⁴ Ibid. Sid. 23.

²⁵ Ibid. Sid. 24.

kvalificera sig för att leda samhället genom att bli mer kultiverade. För Hjalmar Branting fanns taktiska motiv som uttrycktes bl.a. i ett brev till Axel Danielsson 1889.

Ingen förnuftig socialist alltså menar väl att de skola ställa sig så, att deras representanter bara blir bortkörda av en hänskrattande överklass om de blir för många; sådant måste ju kunna förebyggas...²⁶

Man menade således att det var nödvändigt för arbetarna att vinna respekt för bl.a. det parlamentariska arbetet genom att uppträda väl, en förmåga som skulle erövrats genom att återta kultur och bildning ifrån överklassen.

Palm, tillsammans med flera andra ”icke-akademiker” inom arbetarrörelsen såg inte sig själva som ”okultiverade”. Utifrån sina perspektiv var de egna uttrycksformerna tillräckliga, en annan anledning till att en borglig kultur- och bildningsstandard för denna grupp inte var eftersträvansvärd. Bohman menar att detta är en skiljelinje mellan två delkulturer inom arbetarrörelsen – akademiker eller ”studenter” och ”arbetare”.²⁷ Generellt, menar Bohman, var dock inte frågan om vilken kulturpolitik som skulle föras en central angelägenhet för arbetarrörelsen under 1800-talet. Vikten lades både i den generella diskussionen och i partiprogrammen vid denna tid på de ekonomiska kraven.²⁸ Denna syn styrks av Daniel Brodén, forskare i filmvetenskap vid Göteborgs universitet, som menar att den borgligt präglade kultursynen knappast var ensamrådande inom arbetarrörelsen vid denna tid och att det fanns allmänt bland arbetare såväl en osäkerhet som skepsis inför sådant med drag av överhetens finkultur. Brodén skriver även att starka läger inom socialdemokratin dessutom framförde renodlade materialistiska krav på klasskamp, som var knutna till en distansering från borgskapets kultur. Motsättningarna mellan de olika synsätten blev betydande på 1920- och 1930-talen.²⁹

Enligt Brodén var en ursprunglig vision med arbetarrörelsens bildningsprojekt att förse arbetarklassen med samma kulturella bagage som borgerskapet. Brodén skriver att den socialdemokratiske partiledaren Hjalmar Branting framhöll teaterns och litteraturens viktiga roll i framtidens samhälle. Enligt Branting kunde god kultur öppna medborgarnas ögon för världen och dess orättvisor, liksom kultivera dem till ”fria och förnäma personligheter”.

---

²⁶ Bohman. Sid. 24.

²⁷ Ibid. Sid. 24.

²⁸ Ibid. Sid. 24.

²⁹ Brodén, 2013. Sid. 321.

Brodén menar även att erövrandet av kultur uppfattades ytterst som ett led i rörelsens demokratiska projekt. Folkbildningsverksamheten värnade särskilt biblioteksväsendet. Biblioteken sågs som en symbol för fritt kunskapande och intellektuell jämlikhet. Brodén menar att kravet på åtta timmars arbetsdag delvis var ett kulturkrav. Förkortandet av arbetsdagen hade en underliggande idé om att arbetare mer tid till familjeliv, men också personlig utveckling och samhälleligt engagemang. Dåtidens förespråkare för bildning använde generellt ett mindre komplicerat kulturbegrepp. Konst och kultur uppfattades som något universellt klassöverskridande och gott, i linje med den västerländska traditionen.³⁰

Richard Sandler, en tidig kulturförespråkare inom socialdemokratin och senare Sveriges statsminister, ansåg att bildning hjälper arbetaren att växa som människa. Det borgerliga kulturarvet framhölls även av Sandler som en given källa till andlig och moralisk kraft. Många kulturförespråkare inom arbetarrörelsen tog samtidigt avstånd från mindre statusfylld populärkultur. Kampen mot "smutslitteraturen" åren 1908–1909 är ett exempel på detta. Både inom den konservativa och socialdemokratiska rörelsen tog grupper strid mot lågprishäftena om den amerikanske detektiven Nick Carters äventyr, vilka ansågs ha en fördärlig inverkan på ungdomen. En del bildningsidealister riktade till och med kritik mot idrotten, då denna menades vara inriktad på kroppen på bekostnad av tanken.³¹

3.3 Koppling till upplysningstänkande

Brodén påpekar att ordet kultur har rötter i latinets *cultura*, som bland annat hade betydelsen odling. Från 1600-talet fick ordet en mer metaforisk innebörd och kom att syfta på människans kultivering i avseende på en andlig utveckling hos både individen och samhället. Här finns en koppling till föreställningen i upplysningstänkande om att människan stakade ut vägen mot en allt mer civiliserad och modern värld. I denna historiska innebörd går det således enligt Brodén att se en likhet med idealet om mänsklig förfining eller odling hos den tidiga arbetarrörelsen. Brodén menar även att forskare brukar betona just att det svenska välfärdsprojektet var präglad av en modern framstegsoptimism och tro på förnuftets möjlighet att skapa det fulländade samhället.³²

---

³⁰ Brodén. Sid. 321.

³¹ Ibid. Sid. 321.

³² Ibid. Sid. 323.

3.4 Strejkvisor

I boken *Strejk!* diskuteras arbetarrörelsens visradition i förhållande till strejker och lockouts, under den tidiga perioden för den svenska arbetarrörelsen. Det rör sig om åren 1873–1909.³³ Författarna definierar en strejkvisa som en text som till övervägande delen handlar om, beskriver eller kommenterar en strejk, en lockout eller någon annan arbetskonflikt. Till texten bör finnas någon form av melodi eller melodihänvisning. Strejkvisor är således bara en liten del av alla sociala och politiska visor som finns.³⁴

3.6 Arbetarrörelsens musik och svensk folktro

En skarp jämförelse görs i boken mellan arbetarrörelsens visanvändning och folktro. Författarna menar att båda använts för att ge värtaliga vittnesbörd om vad folk tänkte och hur de upplevde vissa situationer. Man går sedan vidare till att diskutera den större mängden källmaterial till överklassens historia.

Sånger och sagor är omedelbara och färgstarka uttryck för folkets liv och strävanden.

På precis samma sätt är dikter och visor en värdefull väg till förståelse av hur människor levde och vad de en gång tänkt och tyckt. En sådan folklöre är alltså en oerhört viktig källa till kunskap om folkets liv – att vi vet så mycket om överklassens liv beror ju inte minst på att källmaterialet är så mycket rikhaltigare. Om kungars härjningståg och erövringskrig får vi läsa alla detaljer – medan de flesta aldrig får veta vad den stora massan av befolkningen vid samma tidpunkt hoppades och kämpade för, fjärran från Lützen.³⁵

Författarna menar att man alltså kan påstå att visorna är en del av folkets egen kultur.³⁶

3.7 Strejkbrytare

Nationalencyklopedin definierar ordet *strejkbrytare* som en person som arbetar vid en viss arbetsplats trots att en strejk pågår. Strejkbrytarna blev senare utfryssta på arbetsplatsen.³⁷

---

³³ Andersson, m.fl. 1974.

³⁴ Andersson, m.fl. Sid. 12.

³⁵ Ibid. Sid. 7.

³⁶ Andersson, m.fl. Sid. 14.

³⁷ Hemsida: NE, Sökord: Strejkbrytare.

Som man belyser i boken *Strejk!*, bildades Landsorganisationen år 1898. Denna organisation representerade då 50 000 organiserade arbetare. Även arbetsköparna organiserade sig nu fastare. Ett av de viktigaste vapen man använde från arbetsköparnas sida var att varva strejkbrytare. Man lät bilda Svenska Arbetarförbundet, som var en strejkbrytarorganisation. Mellan 1902 och 1908 leddes Svenska Arbetarförbundet av ingenjör Josef Nilsson. Nilsson blev allmänt skämtsamt kallad ”Gule Josef”, såsom strejkbrytarna allmänt kallades gulingar, efter en händelse i staden Creusot i Frankrike, där strejkbrytare klistrat gult papper för sina fönster sedan arbetarna krossat rutorna. Strejkbrytarna, ledda av Josef Nilsson, var konstant utsatta för satir och kritiska verser. Detta syntes inte minst i arbetarnas strejkrelaterade vismusik. Ingenting i arbetarrörelsen föraktades mer än strejkbrytare och ofta hette det att tjuven var en mindre ohederlig karl än strejkbrytaren.³⁸

3.8 Strejkvisornas funktion och strategi

Det berättas även ingående av författarna vad visornas användningsområde var. I första hand har strejkvisorna använts inför arbetarna själva, på strejkmöten och liknande. De kunde uppmuntra och öka kamplusten, stärka enigheten och solidariteten. De kan även hjälpt att engagera mindre medvetna arbetare. Ett rent underhållningsvärde fanns naturligtvis också i visorna. Under pågående konflikter hölls ganska ofta strejkmöten och det var då vanligt med underhållning. Bland annat uppträdde ”bondkomikern” Kalle Nämndeman vid möten i Stockholm. I sådana sammanhang framfördes också strejkvisor, ”Aprilvisa” sjöngs vid flera tillfällen under konflikten 1903.

En annan viktig aspekt av musiken var att det var lättare att värva folk till arbetar- och fackföreningsrörelsen under de möten som fräscha och aktuella visor presenterades på. Visorna skrevs inte bara till de som själva strejkade, utan var även ämnade att nå ut till allmänheten. En hel del visor publicerades i tidningar och nådde på så vis ut till betydligt fler än arbetarna. Flera visor tycks också vara skrivna så att de direkt tycks rikta sig till en mindre insatt omgivning, som information. Allmänheten, menade man, behövde informeras om strejkerna för att motverka den vanligt negativa bild pressen gav aktionerna. På så sätt behövde arbetarna nå ut med sin syn på strejken, såsom de uppfattade sanningen.

---

³⁸ Andersson, m.fl. Sid. 156.

En tredje grupp som visorna skrevs för att nå ut till var en, för arbetarna, ständigt aktuell och kontroversiell grupp; strejkbrytarna. Det i särklass vanligaste motivet i strejkvisorna är det som handlar om strejkbrytarna. Eftersom strejkbryteriet var ett av de största problemen för de strejkande arbetarna, är inte detta så konstigt. Det går ofta att finna versrader som vänder sig direkt till strejkbrytarna: ”Fort ställ dig i ledet och bli en kamrat”. Ett exempel är hamnarbetarkonflikten i Stockholm 1903, då arbetarna sjöng för strejkbrytarna. Visorna bör alltså placeras in i den allmänna strategi arbetarna använde mot strejkbrytarna. Visorna skrevs för att förmå strejkbrytarna att hoppa av – åtminstone användes de i det syftet. Med visorna ville även arbetarna påverka de som tagits till arbetsplatsen men inte börjat tjänstgöra ännu.³⁹ Med eller utan visors hjälp förmådde arbetarna i flera fall strejkbrytare att aldrig ta det jobb de ofta behövde, då de inte sällan rekryterades ur grupper av socialt utslagna arbetare i nöd.⁴⁰

Författarna skriver

Bara genom att visa sin motvilja och förakt inför strejkbrytare – genom att t.ex. sjunga visorna – kunde arbetarna mer eller mindre överlagat skapa ett socialt tryck som hindrade andra från att bli strejkbrytare. På det sättet skapades också en viss klasskänsla, och det blev allt vanligare att arbetsköparna fick hämta strejkbrytare från andra platser än den där strejken pågick – i flera fall från utlandet. Det är möjligt att delvis indela visorna efter de olika funktionerna de kan ha haft – men ofta har de naturligtvis haft flera olika funktioner samtidigt.⁴¹

3.9 Musiken i ABF

Inom arbetarrörelsen gjordes det flera ansatser till organiserat bildningsarbete. Eftersom det blev viktigt att samordna bildningen togs ett slutgiltigt initiativ år 1912, efter att riksdagen beslutat om anslag till de s.k. studiebiblioteken. Då man inom arbetarrörelsen önskade statsanslag till bokinköp, försökte man samordna arbetarbiblioteken. Resultatet blev en samordnad organisation som fick namnet Arbetarnas Bildningsförbund, ABF. Den främste initiativtagaren till ABF var folkhögskoleläraren Richard Sandler. Inom ramen för ABF rymdes en mängd organisationer. Både Socialdemokratiska Arbetarepartiet och LO var medlemsorganisationer, men även Sveriges Arbetares Centralorganisation,

---

³⁹ Andersson, m.fl. Sid. 15-17.

⁴⁰ Ibid. Sid.17.

⁴¹ Ibid. Sid. 17.

nykterhetsorganisationen Verdandi och Kommunistpartiet med dess ungdomsförbund, efter 1917.⁴²

ABF anordnade år 1920 de första regelbundna studiecirkelarna i musik. Senare kompletterades dessa med kurser och konferenser. ABF:s musikutbud i Stockholmsavdelningen bestod år 1926 av studiecirkel om sångteknik, kvartettsång, damtrio, notlära, pianospel, fiol och violoncell. Det fanns även en ungdomsorkester, en stråkorkester, stråkkvartetter och andra musikgrupper man kunde delta i. Konsertaftnar erbjöds också i Stockholm i samarbete med konsertföreningen. Konserterna fick namnet ”folkkonserter”. År 1929 tillsattes en studiekommitté med syfte att främja musiken i ABF.⁴³

Musiken och musikbildandet tog med tiden en allt större plats i ABF:s studiecirkel. Ämnesområdet ”Sång och musik” var det 14:e största bland studiecirkelarna under verksamhetsåret 1923/24. År 1948 hade ämnet ”Sång och musik” avancerat till andra plats i ABF:s verksamhet och under 1950-talet ökade musikstudiecirkelarna mest i antal. Musiken får då en helt dominerande plats inom ABF. I allmänhet får de estetiska ämnena en allt dominantare position, på bekostnad av bl.a. politiska studiecirkel.⁴⁴

3.10 Sången i fackföreningarna

Fackföreningsmötena hölls efter arbetsdagens slut, ofta efter långa arbetsdagar som inte var kortare än 13 timmar. Efter de långa arbetsdagarna behövdes musik för samling och en känsla av festlighet. Sången *Arbetets söner* sjöngs ofta på mötena och *Internationalen* förekom också. Till skillnad från arbetarrörelsens olika körer, sjöng man unisont i fackföreningarna. Man anordnade även dans i samband med fackföreningsmötena. Ett exempel på det är Stockholms slakt- och charkuteriarbetares fackförening, som år 1897 anordnade dans på ett möte då August Palm skulle tala. Till samma möte hade de även skaffat 25 sångböcker. Att bjuda in till dans var inte bara ett nöje efter långa arbetsdagar, utan även ett sätt att stärka fackföreningens ekonomi.⁴⁵

---

⁴² Bohman. Sid. 58.

⁴³ Ibid. Sid. 63.

⁴⁴ Ibid. Sid. 61.

⁴⁵ Bohman. Sid. 149.

Även fast fackföreningarnas unisona sång ofta tog plats på möten, var det vanligast att sjunga under arbetskonflikter. Det gemensamma sjungandet kan tolkas som ett bidrag till stärkandet av den egna grupp känslan. Själva sången blev en symbol för sammanhållningen och det var framförallt under arbetskonflikter som sammanhållningen sattes på prov. Det var viktigt att den då bekräftades och förstärktes. Själva sinnebilderna för sammanhållning och gemensam strävan är att befinna sig mitt i en grupp och höra hur man som del i en gemenskap åstadkommer mäktig sång. Om texterna även bekräftar den egna gruppens strävan förstärks effekten.⁴⁶

3.11 Howard Zinn och underifrånperspektivet

Howard Zinn föddes i Brooklyn i New York och levde mellan år 1922 och 2010. Zinn var en amerikansk historiker och professor i politisk vetenskap. Han var även en pjäsförfattare vid sidan av sitt akademiska arbete och innan andra världskriget hade Howard Zinn anställning som en skeppgårdsarbetare. Han har undervisat vid Spelman College och Boston University samt varit gästprofessor vid universiteten i Paris och Bologna. År 1980 publicerade Zinn sitt största verk *A people's History of the United States*.⁴⁷ New York Times krönikör Michael Powell skriver att Zinns bästsäljande bok inspirerade en generation av gymnasie- och universitetsstudenter till att omvärdera den Amerikanska historien.⁴⁸

I *A people's History of the United States* använder Howard Zinn ett underifrånperspektiv på historia. Han belyser händelser och grupper av människor som inte vanligtvis fått utrymme i den traditionella historieundervisningen. Det är ett perspektiv på historia som är annorlunda än vad Zinn själv fick lära sig under sina utbildningar och enligt Zinn själv hade han inga illusioner kring "objektivitet", om det ordet innebar att undvika vissa synvinklar. Zinn menar att en historiker, journalist eller någon som berättar en historia är tvingade att välja mellan ett oändligt antal fakta när beslutet görs om vad som ska presenteras. Det beslutet kommer oundvikligen reflektera, medvetet eller ej, historikerns intressen.⁴⁹ Howard Zinn skriver

But there is no such thing as a pure fact, innocent of interpretation. Behind every fact presented to the world – by a teacher, a writer, anyone – is a judgment. The judgment that has been made is that this fact

---

⁴⁶ Ibid. Sid. 158.

⁴⁷ Zinn, 1980.

⁴⁸ Hemsida: New York Times.

⁴⁹ Zinn. Sid. 657.

is important, and that other facts, omitted, are not important.

There were themes of profound importance to me which I found missing in the orthodox histories that dominated American culture.

The consequence of those omissions has been not simply to give a distorted view of the past but, more important, to mislead us all about the present.⁵⁰

I Howard Zinns fall handlar underifrånsperspektivet om att väcka ett större medvetande kring frågor om klasskonflikter, orättvisor gällande ras och hudfärg, ojämlikhet gällande kön samt nationell arrogans.⁵¹ Det finns också grupper som utelämnats ur underifrånsperspektivet i *A people's History of the United States*. Zinn förklarar att en av anledningarna till att latinamerikaner lämnats ute i större utsträckning kan bero på hans eget starkare band till östkusten, vilket kan varit anledningen att latinamerikaners rättvisekamp med utgångspunkt i Kalifornien och sydvästra USA ignorerats. På samma sätt menar Zinn att hans egen heterosexuella läggning kan ha utgjort en anledning till hans minimala behandling av homosexuellas rättigheter, även fast han påpekar att han försökt gottgöra för det i den nya utgåvan av boken 1995.⁵²

Zinns tankar om att studera historien underifrån, till skillnad från de traditionella perspektivens preferens mot kungar, presidenter, påvar och liknande synvinklar, har blivit inflytelserika och introducerat en ny syn på historia som inte tidigare varit nämnvärt aktuell att uppmärksamma. Noam Chomsky, professor emeritus i lingvistik, skriver om Howard Zinns arbete

Even more influential in the long run than Howard's anti-war writings and actions was his enduring masterpiece, *A People's History of the United States*, a book that literally changed the consciousness of a generation. Here he developed with care, lucidity, and comprehensive sweep his fundamental message about the crucial role of the people who remain unknown in carrying forward the endless struggle for peace and justice, and about the victims of the systems of power that create their own versions of history and seek to impose it..

Howard's unique success in drawing the actions and voices of unknown people from the depths to which they had largely been consigned has spawned extensive historical research following a similar path, focusing on critical periods of American history, and turning to the record in other countries as well, a very welcome development. It is not entirely novel - there had been scholarly inquiries of

---

⁵⁰ Ibid. Sid. 658.

⁵¹ Ibid. Sid. 660.

⁵² Ibid. Sid. 661.

particular topics before - but nothing to compare with Howard's broad and incisive evocation of "history from below," compensating for critical omissions in how American history had been interpreted and conveyed.⁵³

3.12 Den kommunala musikskolans framväxt

Föregångaren till de kommunala musikskolorna var musikledarna. Musikledaren var en person vars mål var att leda ortens orkestrar, ensembler och körer samt att organisera kommunens olika musikaliska institutioner. Under 1930-talet gjordes planer som ledde till anställningen av Lennart Lundén år 1944, den första musikledaren i Sverige.⁵⁴ Efterkrigstiden skapade i Sverige ett större och mer utbrett folkligt musikintresse, till följd av ett högre välstånd, mer fritid och bättre boendeförhållanden. Parallellt med bättre organiserade musikinstitutioner utvecklades ett stort behov av frivillig instrumentalundervisning. En stark politisk vilja att ytterligare utveckla välfärdssamhället tillsammans med en god ekonomisk tillväxt, gav den kommunala musikskolan stora möjligheter att växa.⁵⁵

Den kommunala musikskolan som term nämndes första gången år 1946 i Jönköping. Behovet att ge barn och ungdomar musikundervisning kom först lite senare och en del av de tidiga kommunala musikskolorna undervisade också vuxna. År 1950 inleddes försök med enhetsskolor i Sverige och detta kan också anses vara en motivation till det ökande antalet kommunala musikskolor. Till skillnad från realskolornas musikundervisning innefattade inte den timplanslagda musiken i folkskolorna instrumentalmusik och skulle ersättas med den kommunala musikskolan. Det fanns ungefär 50 kommunala musikskolor runt om i Sverige år 1950, men det var under 1960-talets ekonomiska uppgång som den verkliga expansionen av den kommunala musikskolan tog plats.⁵⁶

3.13 Den kommunala musikskolans allmänna mål

Enligt Sveriges Musik- och Kulturskoleråd (SMoK) hade endast vissa ungdomar möjlighet att få instrumentalundervisning före den kommunala musikskolans framväxt. Detta skedde då

---

⁵³ Hemsida: Noam Chomsky.

⁵⁴ Gunnerfeldt, 2003. Sid. 12.

⁵⁵ Karlsson, Ödlund, 2006. Sid. 6.

⁵⁶ Gunnerfeldt. Sid. 12.

genom militärmusiken, genom bruksmusikkårerna, via läroverken eller genom kyrkan. Privatundervisning förekom även för de som hade de ekonomiska möjligheterna.⁵⁷ Sveriges Musik- och Kulturskoleråd definierar den kommunala musikskolans allmänna mål på följande sätt.

Det allmänna målet med en kommunal musikskola var att ge möjlighet att utveckla ett instrument- eller sångkunnande hos alla ungdomar oberoende av ekonomisk, kulturell eller social bakgrund. Den för Sverige mycket starka folkbildningstanken - att genom utbildningsinsatser för alla stärka människors möjligheter att påverka de egna livsvillkoren och att påverka och förändra förhållanden i samhället - nådde även musikundervisningen! Ambitionen att skapa en positiv fritid för ungdomar var framträdande vid musikskolans födelse och kommunernas ekonomiska förutsättningar ansågs goda. Senare kom en dimension till, nämligen att den kommunala musikskolan skulle bli en betydande förutsättning för kommunernas musikliv.⁵⁸

3.14 En skola för alla

Ett begrepp som aktualiserades under 1960-talets andra hälft var ”En skola för alla”. Idén var att skapa en inkluderande skola för alla, med betoning på alla, eftersom många på den tiden stod utanför skolväsendet.⁵⁹ De här tankarna kom att färga både skolans kommande läroplaner och den kommunala musikskolans verksamhetsmål.

Den ideologiska grunden till ”En skola för alla” kommer främst från två läger, dels ifrån liberalismen och dels ifrån den reformistiska socialismen. Den sistnämnda är den som främst stämmer överens med idén om en skola för alla. Människosynen i skolan är starkt präglad av den rådande ideologins syn som menar att människor är jämlika och olikheter ska utjämnas.⁶⁰ Den kommunala musikskolans grundtanke, att ge alla barn och ungdomar likvärdiga möjligheter till instrumentalundervisning, låg väl i linje med dåtidens demokratidebatt och den nya enhetsskolans ”en skola för alla” ideologi.⁶¹

---

⁵⁷ Hemsida: Sveriges Musik- och Kulturskoleråd.

⁵⁸ Hemsida: Sveriges Musik- och Kulturskoleråd.

⁵⁹ Brunström, Gustavsson. Sid. 31.

⁶⁰ Ibid. Sid. 1.

⁶¹ Karlsson, Ödlund. Sid. 7.

4. Resultat och analys

Här redovisas resultatet av de utförda intervjuerna. En kort presentation av de intervjuade inleder kapitlet, därefter följer intervjumaterial och analys sammanvävt under rubriker som sammanfattar intervjudelarna. Tolkning och slutsatser av studien följer i kapitlets slut.

4.1 Presentation av de intervjuade

I undersökningen har tre personer intervjuats. De intervjuade antingen arbetar med eller har direkt koppling till kultur. Samtliga intervjuade har från olika infallsvinklar stor erfarenhet av det valda ämnet. De intervjuade är Lars Ohly, före detta partiledare och numera kulturpolitisk talesperson för vänsterpartiet. Lars Ohly är även ledamot i riksdagens kulturutskott. Den andre personen som intervjuas är Isak From, riksdagspolitiker för Socialdemokraterna och ledamot i riksdagens kulturutskott. Den tredje personen som intervjuas är Gunnar Valkare, professor emeritus i ämnet *Musik och samhälle* vid Kungl. Musikhögskolan. Han undervisar bland annat på Kungl. Musikhögskolan i Stockholm och Piteås Musikhögskola. De två första intervjuerna med Lars Ohly och Isak From genomfördes via inspelning och den sista med Gunnar Valkare genomfördes via email. De intervjuade fick samma frågor och fick möjlighet att svara på ett fritt och utbroderande sätt. Frågorna som ställdes är nära knutna till undersökningens frågeställningar.

4.2 Resultat av intervjuer

De tre intervjuerna är uppdelade under rubriker. Rubrikerna är skapade med relevans till uppsatsens syfte samt till de intervjuades svar.

4.3 Musikens roll i arbetarrörelsen

Musiken skapar en gemenskap och har ärvts från generation till generation i arbetarrörelsen. Musiken används konstant. Även de gamla visorna sjungs fortfarande. Musiken har varit en viktig stämningshöjare, både förr i tiden och idag. Musiken har även verkat som en metod för att få gehör för idéer. Musiken är ett sätt att visa upp vissa av rörelsens styrkor, såsom det

stora medlemsantalet och den spelades på en mängd platser, vid evenemang, festligheter, för nöje med mera.

På fabriker och i fackföreningar bildade man blåsorkestrar (vanlig form: blåsoktett), som spelade på demonstrationer, på festligheter och till nöje och för den sociala trevnadens skull (ofta med fabriksägarnas stöd, arbetare med sådana intressen kunde man lättare komma till tals med, tänkte man). (Gunnar Valkare)

Det har alltid varit viktigt med arbetarrörelsens sånger, även från början...

Där har nog kanske musiken varit pådrivande för arbetarrörelsen, det har varit en morot och piska för att faktiskt få gehör och få genomslag för sina idéer...

Jag var inte med och lyssnade men det är det jag fått till mig i alla fall, att både som stämningshöjare och som morot var musiken väldigt viktig. (Isak From)

Det finns mängder av låtar, sånger, melodier från den tiden som fortfarande sjungs och spelas och det är inte bara internationalen. Det finns sångböcker där om jag slår upp *Tidens sångbok* så jag lovar att jag kan sjunga med i mer än hälften av sångerna och det kan vara gamla artonhundredatalssånger. Det har levt kvar och anledningen att de har levt kvar är att de används hela tiden. Det är att de aldrig fallit i glömska utan generation har fört vidare det här till generation...

Vår styrka är inte att vi är rika, det är inte att vi är födda med makt och det är inte att vi har en mängd fördelar eller privilegier. Utan det är att vi är många. Och det är ett sätt att visa det, att använda kulturen till exempel i körsång. (Lars Ohly)

Både Lars Ohly och Isak From beskriver hur musiken använts för att hjälpa arbetarrörelsen att vinna momentum. Isak From lyfter fram musikens roll som stämningshöjare och som pådrivande för rörelsen. Lars Ohly pekar på hur musiken använts för att visa upp arbetarrörelsens medlemsantal. De båda beskriver här hur musiken tagit en tydlig taktisk roll för arbetarrörelsens politiska arbete. Musiken har hjälpt rörelsen och rörelsens medlemmar att skapa sammanhållning och enighet. Isak From lyfter även fram hur musiken skapat utrymme för rörelsen att få genomslag för sina politiska idéer. Gunnar Valkare lyfter fram hur musiken spelats vid en mängd tillfällen och använts till olika syften. Musiken har inte bara spelats i ett politiskt syfte, utan även för nöjes skull. Då många medlemmar i den tidiga arbetarrörelsen var utestängda från de borgerliga kulturella upplevelserna och nöjena, blev musikens nöjesvärde för rörelsen väsentligt.

4.4 Den tidiga svenska arbetarrörelsens kultursyn

Tre perspektiv lyfts fram av de intervjuade gällande den tidiga arbetarrörelsens kultursyn. Det första perspektivet betonar den borgerliga delen av arbetarrörelsen, samt det dåtida samhällets idé om borgerlighetens kultur som den mest värdefulla.

På den tiden var det ju självklart att den borgerliga musiken ("klassiska") var den mest högtstående formen. Många av arbetarrörelsens tidiga ledare var ju radikala borgare och bevandrade i den borgerliga kulturen. De såg nog inte den egentliga arbetarmusiken som så estetiskt värdefull. (Gunnar Valkare)

Det andra perspektivet handlar om den del av arbetarrörelsen som inte kom från en borgerlig bakgrund. De mindre utbildade arbetarna och kroppsarbetarna hade ofta en mer kritisk syn till den borgerliga kulturen.

Det fanns ett förakt för överhetens kultur, som jag sett i historiens ljus tycker är lite olyckligt. Därför att man helt enkelt förknippade delar av den kultur som utövades som förtryckande eller åtminstone som om den stod på motståndarens sida.... Det där synsättet att dansbandsmusik är bra för det tycker arbetarklassen om men opera är dåligt därför att det är överklassen som går och ser på, det är otroligt olyckligt. Det fanns i den tidiga arbetarrörelsen och det lever kvar lite grann. Och det var lättare att förklara då tycker jag, därför att då var klassmotsättningarna väldigt tydliga och det fanns en aversion mot allt som var borgerligt. (Lars Ohly)

Det tredje perspektivet som lyfts fram är idén om att alla har rätt till kulturella upplevelser. Den så kallade finkulturen skulle även vara arbetarnas kultur.

Det som var genomgående, i alla fall för de tidiga ledarna för socialdemokraterna och fackföreningsrörelsen, var att möjliggöra för alla att ta del av den kultur som fanns. Att även finkulturen skulle vara arbetarrörelsens kultur. Det var både en möjlighet och en rättighet att ta del av traditionell finkultur. Det skulle inte vara eliten förbehållen utan man skulle möjliggöra och öppna upp kulturen så att alla faktiskt kunde se en pjäs eller en konsert. (Isak From)

De här tre olika perspektiven av den tidiga arbetarrörelsens kultursyn visar att uppfattningen om vad kultur var och skulle vara inte var enhetlig. Tvärtom fanns det olika tävlande åsikter gällande kultur inom rörelsen. Gunnar Valkare och Lars Ohly visar på två direkt konkurrerande åskådningar, det fanns de inom rörelsen som såg den borgerliga kulturen som mest värdefull och det fanns de som var starkt kritiska till den borgerliga kulturen och ville att arbetarna skulle anamma annan kultur. Isak From lyfter fram en genomgående inställning som förde fram att kulturen skulle öppnas upp och tillgängliggöras för alla. Med tanke på

arbetarrörelsens stora medlemsantal är det inte svårt att se varför det fanns olika åsikter kring kultur, eller andra politiska frågor.

4.5 Musik som politisk strategi

Både musikens strategiska och praktiska värde för den svenska arbetarrörelsen har betonats av två av de intervjuade. Enligt Lars Ohly användes musiken för att samla människor och Isak From belyser hur musiken har drivit på rörelsen. Musicerandet inom arbetarrörelsen har varit viktigt för att lyfta rättvisefrågor och visa på allas rätt till kultur. Musiken har även hjälpt att fästa bilden av första maj som ett festligt tillfälle. Utanför rörelsen har musiken också spelat en roll för att väcka människors intresse för politiska frågor.

Dels har det varit för att lyfta även i musiken viktiga rättvisefrågor och framtidsfrågor. Sen som jag var inne på tidigare lite så hittade arbetarrörelsen och som man säger, den breda arbetarrörelsen, musiken för att driva på rörelsen. Det var också lite som en vinst genom att se till att ge förutsättningar för att alla skulle kunna ta del av och utöva kultur och musik. Alltså att musiken på något vis blev självständig vid sidan om. (Isak From)

Dels så har jag varit inne på det lite grann, det här kollektiva samlandet kring musik specifikt då... Och där har man dels naturligtvis flera orkestrar i tåget, så har man också orkestrar och körer som står vid sidan av. Så plötsligt kommer man gående så hör man någon ny. Det är helt fantastiskt. Det ger upplevelsen av fest. Och det är precis vad vi vill att första maj ska vara, eftersom det är en politisk fest. Det står för oss... Det gäller all konst och kultur men musiken har nog en speciell betydelse i den meningen att den är så lättillgänglig. Det är inte lika lätt att använda målad konst, även om den också verkligen har använts politiskt. Men den är inte lika lätt att tillägna sig för den breda massan... Men musiken har man kunnat samla alla kring...

Så musiken har haft en särställning där och att använda den politiskt det tror jag redan från början har varit väldigt naturligt. Och är det fortfarande. Sen kan man också säga att politisk musik dessutom har spelat en roll för att väcka människor och då kanske inte alltid i organiserad partipolitisk form utan den musiken har ofta sprungit ur rörelser vid sidan av partipolitiken. (Lars Ohly)

Istället för en strategisk betydelse, väljer Gunnar Valkare att betona den praktiska betydelsen av musik för arbetarrörelsen.

Musiken hade en stor men främst praktisk betydelse för arbetarorganisationernas manifestationer, i demonstrationer och på 1:a maj etc. (Gunnar Valkare)

Att samlas kring musik och använda den för att lyfta rättvise- och framtidsfrågor har betydande strategiska värden för en politisk rörelse. Lars Ohly betonar även att musiken haft en särställning i det politiska arbetet, främst på grund av musikens tillgänglighet. Musik har för arbetarrörelsen inte bara haft politisk betydelse, utan alltså även varit ett effektivt och åtkomligt verktyg att använda för rörelsen. När Gunnar Valkare betonar den praktiska betydelsen av musik finns det en tydlig parallell till musiken som en lättillgänglig kulturform. Här finns alltså en koppling mellan det Lars Ohly och Gunnar Valkare lyfter fram.

4.6 Underifrånperspektivet

På frågan om det är av vikt att ett underifrånperspektiv lyfts fram inom musik, kultur och utbildning betonar Gunnar Valkare att arbetarrörelsen ofta har sett ett stort värde i att utgå ifrån ett underifrånperspektiv i politiken, främst gällande klass. Vidare borde arbetarrörelsen idag fortsätta att göra det, menar både Lars Ohly och Isak From. När det kommer till musik, kultur och utbildning bör inte pengar, privilegium eller andra resurser spela in. Enligt Isak From finns även vikten av att ha ett underifrånperspektiv i utbildningslitteratur, där historia inte alltid bör läsas från den maktinnehavande sidan.

Vi lever i ett samhälle som är oerhört uppdelat och segregerat, utifrån många aspekter, etnicitet, kön, klass. Och det påverkar våra möjligheter att ta del av kultur. Självklart. Utbildning, uppväxt, det finns mängder av faktorer som samhället borde ha till uppgift att försöka motverka... Det är också ett skäl till att kulturpolitiken är så viktig. Jag strävar verkligen efter det senare alternativet att det inte ska spela någon roll, men det är väldigt långt dit och nu försöker vi försöka genom vår politik ta små steg i en riktning som innebär att kulturupplevelser blir mer jämlikt fördelade och möjligheterna av att göra de här kulturella valen blir reella och inte formella. (Lars Ohly)

Det vi har försökt göra nu i opposition är ju att faktiskt ge förslag för att sänka trösklar för att göra kultur och musik tillgänglig för alla. Det ska inte vara beroende på inkomsten i vilken omfattning du ska kunna ta del. (Isak From)

På frågan om det är viktigt att man har ett underifrånperspektiv när man studerar kultur, kulturhistoria, musikhistoria eller liknande ämnen på ett universitet svarar Isak From följande.

Man brukar ju säga att det är segraren som skriver historia, alltså de som vann kriget, och lite grann är det också vem som håller i pennan och vem som får bli publicerad. Framförallt i utbildningslitteraturen så att arbetarrörelsehistoria, kultur och musik lyfts in även i utbildningsperspektivet och det har vi nog inte riktigt heller varit uppmärksamma på. (Isak From)

Gunnar Valkare betonar även sambandet mellan idén om att faktorer gällande pengar och makt inte bör spela in och arbetarrörelsens stöd till de kommunala musikskolorna.

Ur arbetarrörelsens perspektiv är det klart att sådana faktorer inte ska spela in. Det var en viktig utgångspunkt för stödet till de kommunala musikskolorna. De platser där de första musikskolorna startade var industriella arbetarfästen, t.ex. Borlänge, Katrineholm, Sandviken. Där fanns också framgångsrika och aktiva orkesterföreningar (SOR-orkestrar).

Att arbeta utifrån ett underifrånperspektiv har varit viktigt för arbetarrörelsen och är det än idag. Både Lars Ohly och Isak From lyfter fram hur politiken idag bör ha som mål att göra kulturen tillgänglig för fler människor i samhället. Lars Ohly betonar även att det inte bara är kulturupplevelser som är ojämnt fördelade, utan att samhället även är segregerat och uppdelat utifrån andra aspekter såsom kön, etnicitet och utbildning mm. De intervjuades olika svar lyfter på olika sätt in arbetarrörelsens inkluderingsperspektiv i diskussionen kring betydelsen av ett underifrånperspektiv i musik, kultur och utbildning.

4.7 Arbetarrörelsen och den kommunala musikskolan

Både Lars Ohly och Isak From lyfter fram hur den kommunala musikskolan grundades på en rättvisetanke. Alla skulle få möjlighet att musicera och utöva sitt musikintresse, även om man hade bristande ekonomiska medel. Här finns en klar parallell mellan arbetarrörelsens tankar om att minska klassklyftor och skapa möjligheter för människor som tillhör samhällets lägre ekonomiska grupper. Både Isak From och Gunnar Valkare lyfter fram att möjligheten att lära sig musik innan den kommunala musikskolan introducerades, berodde mycket på familjens eget musicerande och utbildningsnivå. Gunnar Valkare betonar även vikten av orkesterverksamhetens framväxande samt viljan att höja sig till borgerlighetens kulturella nivå.

Ja alltså jag tror att insikterna med musikens betydelse och musikens genomslagskraft tidigt gjorde att man ville möjliggöra det för alla att kunna ta del av, oavsett om du kom från ett musikintresserat hem eller inte. Det blev nog en viktig fråga, för tidigare så var det familjens erfarenheter eller utbildning som var beroende om barnen började spela musik eller inte. (Isak From)

Men den är sprungen ur ett perspektiv som kommer ifrån arbetarrörelsen som just handlar om att, precis som med alla andra frågor som handlar om rättvisa, jämlikhet och tillgänglighet, så har överklassen försprång därför att de har råd och möjlighet att ta reda på vad som finns och pröva på det som finns...

Så jag menar verkligen att det är en arbetarrörelsetanke att vi har den kulturskola vi har. (Lars Ohly)

Musikundervisning var ju en privatsak och i den borgerliga miljön var det viktigt, man skulle lära sig sjunga och spela (främst) piano. Borgarbarn fick privat musikundervisning. Bland arbetare lärde man sig själv eller av farfar eller av varandra. Det fanns under 1900-talet en stark tro på att kulturutövning skulle förädla människan. Detta ledde till att man ville starta symfoniorkestrar i många städer. Efter sekelskifte 1900 bildades mer eller mindre fasta symfoniorkestrar i Göteborg, Malmö, Stockholm, Norrköping, Helsingborg och Gävle. Det skedde mest med energiskt stöd av borgerliga. Bland liberaler och socialdemokrater fanns en strävan efter att fler orkestrar skulle bildas och då också i arbetardominerade samhällen. Det fanns inte minst bland socialdemokrater en idé om statligt stöd till många orkesterföreningar i många städer. Det verkade gå framåt men under 1930-talet så bröts den utvecklingen av Ernst Wigforss, som då var finansminister. (Wigforss var ju en kulturellt bevärd person, men han insåg att det här inte var en framkomlig väg. I stället organiserades orkesterverksamhet i SOR-orkestrar (Sveriges Orkestrars Riksförbund). Den verksamheten lever i våra dagar en tynande tillvaro... Det fanns också en syn bland arbetarledarna att arbetare borde tillägna sig den borgerliga kulturen och på så sätt höja sig till borgarnas nivå. Det låg nog också bakom det socialdemokratiska stödet till de framväxande kommunala musikskolorna, som så smått startade efter andra världskriget. (Gunnar Valkare)

Samtliga intervjuer lyfter fram arbetarrörelsen inkluderingsstankar gällande den kommunala musikskolans utveckling. Det visar på hur långt rörelsens visioner och inflytande kom att sträcka sig. Att ett så specifikt område som musikutbildning kom att influeras av tankar om inkludering och jämlikhet är ett tydligt tecken på den politiska genomslagskraft arbetarrörelsen kom att få i Sverige. Det är också ett tydligt exempel på hur rörelsen under det förra århundradet växte och kom att normaliseras. Gunnar Valkare lyfter fram att en tidig anledning till den kommunala musikskolans utveckling var tron på att kulturutövning kunde förädla människan. När det tog sig uttryck i musikområdet bildades symfoniorkestrar i olika svenska städer. Orkestrarna kom till en början att få statligt och politiskt stöd av det Socialdemokratiska partiet. Här finns en tydlig koppling mellan dåtidens föregående orkesterstöd och den kommunala musikskolans betoning av orkesterverksamhet.

4.8 Tolkning

De två första intervjuerna är utförda direkt med inspelningsapparat och är sedan transkriberade. Gunnar Valkare intervjuades via email. Både Isak From och Lars Ohly är aktiva politiker och Gunnar Valkare är professor och studerar ämnena musik och samhälle på

en professionell nivå. Givetvis kan de som arbetar professionellt med politik vara benägna att se sin egen rörelses historia utifrån ett visst ljus. Samtidigt har frågorna besvarats på ett sakligt vis med en stark utgångspunkt i den intervjuades egen erfarenhet. Den egna erfarenheten från rörelser som arbetarrörelsen är i det här fallet viktig, då musik inte bara är ett akademiskt ämne, utan även en upplevelse. De givna svaren bör tolkas utifrån den intervjuades bakgrund och erfarenheter. Därför ses svaren i den här studien som ett relevant dokument av olika erfarenheter och kunskaper, delade mellan de tre intervjuade.

Även fast intervjuformerna skiljer sig och de intervjuade har olika upplevelser och ingångsportar till ämnet har jag valt att tolka svaren på samma sätt. Svaren ses som samlade erfarenheter och kunskaper. Samtliga svar, tankar och reflektioner från de intervjuade ses som verklighetsförankrade utifrån de olika personernas perspektiv och upplevelser. I uppsatsen tolkas intervju svaren som sakschildrande och de intervjuades olika bakgrunder ses inte som en nackdel utan en fördel med möjlighet att berika studien.

4.9 Slutsatser

Slutsatserna från intervjustudien görs i relevans till arbetets syfte och hypotes. Syftet med uppsatsen var att undersöka den tidiga svenska arbetarrörelsens musikanvändning ur ett historiskt, politiskt och strategiskt perspektiv. Uppsatsens hypotes var att musiken har haft en viktig och betydande roll för att samla människor i den svenska arbetarrörelsen. Musiken har varit genomsyrande och använts genomgående i det politiska arbetet för den svenska arbetarrörelsen. Kultur och musik har även varit en betydande strategisk komponent för rörelsens utbredning, tillväxt och förmåga att hantera politiska problem och motgångar.

Undersökningens huvudfrågor är:

- Hur såg den tidiga svenska arbetarrörelsen på samhällets musik, kultur och kulturarv?
- Har den tidiga svenska arbetarrörelsen använt musik i ett politiskt och strategiskt syfte för att uppnå samhällsförändring och om så är fallet, på vilket sätt?
- Vilka paralleller kan göras mellan det *underifrånperspektiv* Howard Zinn talar om och den tidiga svenska arbetarrörelsens musikanvändning?
- Hur har den tidiga arbetarrörelsens musikanvändning och kultursyn format framväxandet av den kommunala musikskolan?

Den svenska arbetarrörelsen har utvecklats under 1800-talet till att idag vara en stark politisk kraft. 1800-talets industrialisering skapade en ny samhällsklass som inte bara introducerade nya idéer kring politik och samhällets maktfördelning, utan även en ny syn på musik och kultur. De nya inkluderingsstrategierna kom att växa, påverka och forma stora delar och institutioner av det svenska kultur- och musiklivet. I grunden för rörelsens syn på musik och kultur låg tankar om rättvisa och jämlikhet, men även kamp mot det ojämnt uppdelade samhället. Musiken skulle erövrats till alla medborgare och skulle inte vara reserverad för en liten privilegierad elit. Inom arbetarrörelsen fanns också en mer kritisk syn mot vad som kallades borgerlig kultur, där en föraktande syn fördes fram. Det här perspektivet gjorde gällande att arbetarna inte behövde den redan existerande borgerliga musiken utan skulle ha egna kulturella uttryck och musikaliska upplevelser, sprungna direkt från arbetarna själva.

Musiken användes av arbetarrörelsen som ett politiskt och strategiskt verktyg för att föra rörelsen till större inflytande. Musiken användes för att samla människor och driva på arbetarrörelsen och musicerandet inom arbetarrörelsen har varit viktigt för att lyfta rättvisefrågor och visa på allas rätt till kultur. Musiken har även hjälpt att befästa bilden av första maj som ett festligt tillfälle av organisering, protest och samling. Utanför rörelsen har musiken också spelat en roll för att väcka människors intresse för politiska frågor. Den tidiga arbetarrörelsen har inte haft sina strategiska styrkor i medlemmarnas finansiella rikedomar, samhällsinflytande och realpolitiska makt, snarare låg rörelsens möjlighet till påverkan i sitt medlemsantal. Musiken användes således även till att visa upp rörelsens medlemsmängd och de många människornas vilja till förändring och till ett rättvisare samhälle. Även under manifestationer som strejker användes musiken för att samla de strejkande och stärka moralen. Att kunna visa upp musicerande arbetare var även till viss del en förtroendevinst, då människor fick se att den rörelse som förespråkade allas rätt till musik och kultur använde sig av kulturen på ett praktiskt sätt för att få en plattform för sitt budskap. Även om musik använts i en otalig mängd syften är det, taget ovanstående i beräkning, inte svårt att se de tydliga strategiska och politiska fördelar som musiken och användningen av den kunnat ge den tidiga svenska arbetarrörelsen.

Arbetarrörelsen har ofta sett stort värde i att utgå ifrån ett underifrånperspektiv i politiken, främst gällande klass. Vidare är en starkt utbredd tanke att arbetarrörelsen idag bör fortsätta

att göra det och att när det kommer till musik, kultur och utbildning bör inte pengar, privilegium eller andra resurser spela in. Enligt Isak From finns även vikten av att ha ett underifrånperspektiv i utbildningslitteratur, där historia inte alltid bör läsas från den maktinnehavande sidan.

Den kommunala musikskolan grundades bland annat med en rättvisetanke som grund. Alla skulle få möjlighet att musicera och utöva sitt musikintresse, även om man hade bristande ekonomiska medel. Här finns en klar parallell mellan arbetarrörelsens idéer om att minska klassklyftor och skapa möjligheter för människor som tillhör samhällets lägre ekonomiska grupper. Innan den kommunala musikskolan introducerades var möjligheten att lära sig musik starkt beroende av familjens eget musicerande, ekonomiska tillgångar och utbildningsnivå. Orkesterverksamhetens framväxande samt viljan att höja sig till borgerlighetens kulturella nivå var starka drivkrafter till att den kommunala musikskolan blev verklighet. Att ett så specifikt område som musikutbildning kom att influeras av tankar om inkludering och jämlikhet är ett tydligt tecken på den politiska genomslagskraft arbetarrörelsen kom att få i Sverige.

5. Diskussion

I det här kapitlet diskuteras undersökningens resultat, med den tidigare forskningen som bakgrund. Nya perspektiv och paralleller behandlas och kapitlet avslutas med en slutkommentar som tar upp förslag på framtida forskning i ämnet.

5.1 Kultursynen

Den svenska arbetarrörelsen hade starka åsikter gällande kulturen. Det fanns ingen enhetlig kultursyn under rörelsens uppstart, utan olika synsätt fanns i olika läger av rörelsen. I huvudsak fanns två olika syner på kultur, musik och bildning. De båda lägren representerades av olika ledarfigurer inom rörelsen. På en sida i debatten fanns August Palm och på den andra Hjalmar Branting, Fredrik Sterky och Anton Nyström. Den tidiga rörelsen var ständigt i tumult gällande sin politik och ideologi. Konflikter inom organisationen var inte ovanliga.

Kraftfulla debatter och ideologiska stridigheter utbröt i mitten av 1880-talet mellan den framväxande arbetarrörelsens mer renodlade socialistiska grupper och liberala samlingar deltagare. August Palm företrädde åsikten att det viktigaste var att öka arbetarnas materiella standard, det som kallades ”magfrågan”. Till skillnad från rörelsens liberaler menade Palm att bildningsarbetet skulle relateras direkt till arbetarklassen och dess kamp.⁶² Hjalmar Branting och Fredrik Sterky förespråkade delvis en annan linje än August Palm om vilken bildnings- och kulturpolitik som skulle föras. Deras grundinställning var att erövra den bildning, litteratur, musik och konst som överklassen hade egenrätt över.⁶³

Det går även att finna, främst från intervjuer med Lars Ohlys och Isak From, att åsikten att tillgängliggöra kultur, musik och bildning för alla medborgare i samhället bredde ut sig med tiden och kom att påverka rörelsens politiska beslut och ställningstaganden. Den kommunala musikskoleverksamheten är ett tydligt exempel på det. Ett annat exempel är inflytandet som idéen om ”En skola för alla” fick i det svenska skolväsendet.⁶⁴

En intressant fråga är om splittringen mellan August Palm och Hjalmar Brantings syn på kultur lever kvar i nutiden, eller om en sida gått segrande ur debatten. Om ett debattläger segrat, är det relevant att fråga varför så är fallet. Av uppsatsens intervjuer ges bilden av att Hjalmar Brantings syn på kultur, alltså åsikten att tillgängliggöra den borgerliga kulturen för alla medborgare, om inte vunnit så åtminstone kraftigt dominerat debatten. För att få ett tydligt svar på den frågan krävs dock mer forskning.

Det är relevant att se att även fast kulturpolitiken inte bar samma vikt för den tidiga arbetarrörelsen som de ekonomiska frågorna⁶⁵, var kulturdiskussionen närvarande under de tidiga åren. Även fast de främsta politiska maktfrågorna handlade om ekonomiska tillgångar, lämnades inte kulturen ute ur diskussionen, utan var av vikt utanför de tidiga politiska kraven. Det faktumet syns just i kulturkonflikten mellan August Palm och Hjalmar Branting. Ett perspektiv kan vara att ställningstagandena i den tidiga arbetarrörelsen i Sverige därför skulle kunna ses som mer heltäckande än de ibland beskrivs som. De ekonomiska frågorna var viktigast, men vid en noggrannare anblick är det relevant att se att det faktum att

---

⁶² Bohman. Sid. 22.

⁶³ Ibid. Sid. 24.

⁶⁴ Brunström & Gustavsson. Sid. 1.

⁶⁵ Bohman. Sid. 24.

kulturfrågorna skapade så stark debatt och så tydliga konflikter pekar på att kulturen bar betydande opinioner. Åsikterna kring kulturfrågor kontra ekonomiska frågor i den tidiga arbetarrörelsen bör därför nyanseras i större utsträckning. En fråga för senare forskning måhända.

Dåtidens förespråkare för bildning använde generellt ett mindre komplicerat kulturbegrepp. Konst och kultur uppfattades som något universellt klassöverskridande och gott, i linje med den västerländska traditionen. Richard Sandler, en tidig kulturförespråkare inom socialdemokratin och senare Sveriges statsminister, ansåg att bildning hjälper arbetaren att växa som människa. Det borgerliga kulturarvet framhölls även av Sandler som en given källa till andlig och moralisk kraft. Många kulturförespråkare inom arbetarrörelsen tog samtidigt avstånd från mindre statusfylld populärkultur. Kampen mot "smutslitteraturen" 1908–1909 är ett exempel på detta. En del bildningsidealister riktade till och med kritik mot idrotten, då denna menades vara inriktad på kroppen på bekostnad av tanken.⁶⁶

Ett perspektiv kan vara att det faktum att det tidiga 1900-talets kulturbegrepp generellt sett var mindre komplicerat, kan ha varit till fördel för arbetarrörelsen under sin tidiga period. Med tanke på hur mycket osämja som uppstod under kulturdebatterna och med tanke på hur starkt konflikter generellt präglade rörelsen, kan en mer komplicerad och relativistisk kultursyn lett till större osämja och organisatoriska svårigheter. Arbetarrörelsen bestod av många olika underorganisationer, strömningar och åsikter. Ofta uppstod splittring, ett tydligt exempel är att det Socialdemokratiska Arbetarepartiet delas upp till två partier år 1917. Även fast det kan verka rimligt att anta att dåtidens mindre komplicerade kulturbegrepp kan ha varit till fördel för den tidiga arbetarrörelsen, krävs mer forskning för att kunna ge ett säkert svar på den frågan.

Richard Sandler kom att bli en inflytelserik person för arbetarrörelsens bildningssyn. Sandler var en av de främsta initiativtagarna till Arbetarnas Bildningsförbund, ABF.⁶⁷ Att Sandler inte förkastade det borgerliga kulturarvet kan ha spelat en roll i att forma arbetarrörelsens kultursyn de första decennierna under 1900-talet. Att Sandler betonar det borgerliga kulturarvet som en given källa till andlig och moralisk kraft, belyser både det borgerliga- och kyrkliga inflytande som präglade samhället under det tidiga 1900-talet. Även

---

⁶⁶ Brodén. Sid. 321.

⁶⁷ Bohman. Sid 58.

avståndstagandet från mindre statusfylld populärkultur och ”smutslitteratur”, samt kritiken mot idrotten kan ses som en effekt av inflytandet den mer elitistiskt präglade borgerliga kulturen hade vid den här tiden.

5.2 Strategin

Uppsatsen har visat på de strategiska och organisatoriska fördelarna musiken bidragit med under arbetarrörelsens tidiga år. Intervjuerna har pekat på att musiken användes för att samla människor och driva på rörelsen och att musicerandet inom rörelsen har varit viktigt för att lyfta rättvisefrågor och visa på allas rätt till kultur. Musiken har även hjälpt att fästa bilden av första maj som ett festligt tillfälle av organisering, protest och samling. Musiken användes i sammanhållningssyfte och av fackföreningarna samt under strejker som en direkt strategi för att uppnå de strejkandes mål. Musiken användes även vid demonstrationer och andra manifestationer.

5.2.1 Musik i fackföreningar och under strejker

Musiken användes ofta i visform under strejker. I första hand har strejkvisorna använts inför arbetarna själva, på strejkmöten och liknande. De kunde uppmuntra och öka kamplusten, stärka enigheten och solidariteten. De kan även hjälpt att engagera mindre medvetna arbetare. Ett rent underhållningsvärde fanns också i visorna. Visorna skrevs inte bara till de som själva strejkade, utan var även ämnade att nå ut till allmänheten med information. Det i särklass vanligaste motivet i strejkvisorna är det som handlar om strejkbrytarna. Det går ofta att finna versrader som vänder sig direkt till strejkbrytarna: ”Fort ställ dig i ledet och bli en kamrat”. Visorna fungerade alltså som en del av den strategi arbetarna använde mot strejkbrytarna. Visorna skrevs för att förmå strejkbrytarna att hoppa av – åtminstone användes de i det syftet. Med visorna ville även arbetarna påverka de som tagits till arbetsplatsen men inte börjat tjänstgöra ännu.⁶⁸ Det gemensamma sjungandet kan även tolkas som ett bidrag till stärkandet av den egna gruppkänslan. Själva sången blev en symbol för sammanhållningen och det var framförallt under arbetskonflikter som sammanhållningen sattes på prov. Det var viktigt att den då bekräftades och förstärktes.⁶⁹

---

⁶⁸ Andersson, m.fl. Sid. 15-17.

⁶⁹ Bohman, Sid. 158.

Musik var även vanligt i fackföreningarna. Fackföreningsmötena hölls ofta efter arbetsdagens slut och efter de långa arbetsdagarna behövdes musik för samling och en känsla av festlighet. Man anordnade även dans i samband med fackföreningsmötena, dels för underhållning och dels som ett sätt att stärka fackföreningens ekonomi.⁷⁰

5.2.2 Varför musik som strategi?

En anledning till att musiken användes som ett strategiskt verktyg av den tidiga arbetarrörelsen kan ha varit rörelsens avsaknad av mer traditionella politiska maktmedel såsom finansiella tillgångar eller inflytande över samhällets beslutfattande. Med andra ord kan ett tillhörande perspektiv vara att arbetarrörelsen helt enkelt led brist på rimliga alternativ till att samla sig kring musik och använda musiken i strategiskt syfte. Ett annat perspektiv skulle kunna vara att oavsett om andra alternativ till musiken fanns, var musiken så pass effektiv som ett politiskt verktyg att den blev viktig i det politiska arbetet. Att musiken genom tiderna varit en så betydande kulturkraft och att musiken har en naturlig plats i samhället skulle kunna stärka ett sådant perspektiv. Även om andra strategiska alternativ till att driva politiska frågor fanns för den tidiga arbetarrörelsen, är musik en kulturform som alltså redan hade en tydlig plats i samhället och generellt framstår som ett betydande inslag i de flesta människors vardag. Även har musiken använts i ett otal andra rörelser såsom i kyrkorörelsen, i militären, i nykterhetsrörelsen, m.fl. Det här skulle kunna visa på att musiken var ett så pass inflytelserikt och effektivt verktyg, att den inte gick att välja bort. Ett tredje perspektiv skulle kunna vara att det inte är musiken i sig själv som är strategiskt viktig, utan det faktum att man gör någonting praktiskt i organiserad form tillsammans. Personligen har jag svårt att se något värde i ett sådant perspektiv, med tanke på hur specifikt musiken använts i arbetarrörelsen. Texterna till visor har haft stark moralisk betydelse under t.ex. strejker och melodierna har ofta varit suggestiva och har kunnat skapa ett momentum i att få ut rörelsens politiska budskap. Musik har även använts i nykterhetsrörelsen, kyrkorörelsen, militären och andra organisationer i budskapssyfte, vilket gör det osannolikt att musiken som sådan skulle kunna bytas ut mot en annan praktisk aktivitet utan att förlora strategiskt värde för en politisk rörelse. Oavsett hur det är krävs mer forskning för att kunna ge säkra svar på varför musiken använts som den gjort av arbetarrörelsen.

---

⁷⁰ Ibid. Sid. 149.

5.3 Underifrånperspektivet

Howard Zinn var en amerikansk historiker och professor i politisk vetenskap. Zinn menar att en historiker, journalist eller någon som berättar en historia är tvingade att välja mellan ett oändligt antal fakta när beslutet görs om vad som ska presenteras. Det beslutet kommer oundvikligen reflektera, medvetet eller ej, historikerns intressen. I *A people's History of the United States* använder och förespråkar Howard Zinn ett underifrånperspektiv på historia. Han belyser händelser och grupper av människor som inte vanligtvis fått utrymme i den traditionella historieundervisningen.⁷¹ Exempel på grupper vars intressen inte tas i beaktning i historieundervisningen, är enligt Zinn bl.a. arbetare, kvinnor och slavar.

Zinns tanke om att historia inte studeras utifrån de förtrycktas perspektiv i stor utsträckning nog har en tydlig parallell till den svenska arbetarrörelsens musik och sångtexter. Musiken växte underifrån och uttryckte en förändringsvilja och kritik mot de dåtida makthavarna. Precis som att Zinn menar att akademiska ämnen studeras utifrån makthavares perspektiv och att ett nytt perspektiv på historia behövs, så har arbetarrörelsens musik i praktiken visat på behovet av nya kulturella synsätt och vikten av att utmana den dåvarande samhällskulturella hegemonin. I och med att nya perspektiv tillåts komma fram, oavsett om det är i historieundervisningen eller musiklivet, så kommer de nya erfarenheterna och uttrycken förändra och vidga förståelsen för andra människors erfarenheter och framtidsutsikter.

En annan parallell som kan göras är att både musiken och historieundervisning kan användas för att förändra samhället. När historia lärs ut med utgångspunkt i ett underifrånperspektiv kan viktiga historiska problem belysas på ett sätt som kan leda till förändring i nutiden. Det samma kan sägas om musiken, som otaliga gånger använts av bl.a. arbetarrörelsen för att belysa problem och uppmana till nya politiska beslut. I vissa avseenden är således Howard Zinns underifrånperspektiv gränsöverskridande. Det är ett ramverk att granska samhället igenom och kan användas i flera sammanhang än i historieundervisning.

Under intervjuerna betonar Lars Ohly och Isak From behovet av ett underifrånperspektiv i politiken, för att sänka trösklar och motverka segregation. Underifrånperspektivet som sådant ställer frågan vilkas ögon man väljer att se verkligheten genom. En viktig demokratisk fråga

---

⁷¹ Zinn. Sid. 657.

för nutiden skulle kunna vara hur vi inkluderar fler perspektiv, bakgrunder och erfarenheter när vi fattar beslut, utövar musik och kultur samt lär oss om hur vi ska förstå samhället.

5.4 Kommunala musikskolans utveckling

Uppsatsens intervjuer indikerar att den kommunala musikskolan grundades bland annat med en rättvisetanke som grund. Alla skulle få möjlighet att musicera och utöva sitt musikintresse, även om man hade bristande ekonomiska medel. Här finns en klar parallell mellan arbetarrörelsens idéer om att minska klassklyftor och skapa möjligheter för människor som tillhör samhällets lägre ekonomiska grupper. Möjligheten att lära sig musik innan den kommunala musikskolan introducerades, berodde mycket på familjens eget musicerande, ekonomiska tillgångar och utbildningsnivå. Orkesterverksamhetens framväxande samt viljan att höja sig till borgerlighetens kulturella nivå var starka drivkrafter till att den kommunala musikskolan blev verklighet.

Sveriges Musik- och Kulturskoleråd definierar den kommunala musikskolans allmänna mål på följande sätt.

Det allmänna målet med en kommunal musikskola var att ge möjlighet att utveckla ett instrument- eller sångkunnande hos alla ungdomar oberoende av ekonomisk, kulturell eller social bakgrund. Den för Sverige mycket starka folkbildningstanken - att genom utbildningsinsatser för alla stärka människors möjligheter att påverka de egna livsvillkoren och att påverka och förändra förhållanden i samhället - nådde även musikundervisningen...⁷²

När arbetarrörelsen förespråkade bättre villkor och samhällsinkludering för arbetarklassen, lyftes inte bara ekonomiska tillgångar och rättvisare fördelning fram. Arbetarrörelsens syn på samhället kom att påverka många olika delar av samhällslivet. Rörelsens idé om inkludering kom att sträcka sig så långt som till musikutbildning och musikutövande. Det är talande för vilken genomslagskraft arbetarrörelsens idéer fick och i vilken utsträckning rörelsen kom att påverka det svenska samhället.

En intressant fråga är i vilken grad den kommunala musikskolans underliggande tanke om folkbildning för alla gäller i den svenska skolan idag. Skolområdet har förändrats sedan 1940-

---

⁷² Hemsida: Sveriges Musik- och Kulturskoleråd.

talet då kommunala musikskolan grundlades och således också synen på vad utbildning borde vara och vilka värderingar som bör genomsyra den. En annan fråga är i vilken utsträckning dagens skoldebatt bör präglas av värdegrundsidéer kontra praktiska utformningstankar. Även fast mer forskning behövs för att säkert säga, kan ett perspektiv vara att det borde ligga i alla medborgares intresse att den svenska skolan har en så medmänsklig värdegrund som möjligt. En inspiration till en sådan nutida debatt kring den svenska skolan skulle kunna hämtas från den tidiga arbetarrörelsen, som inte värjde sig för att låta ideologi eller värdegrundsidéer forma samhällsdebatten eller de praktiska politiska besluten.

Slutkommentar

Det finns ett stort utrymme för vidare forskning, både när det gäller arbetarkultur och hur kulturen använts av tidigare marginaliserade samhällsgrupper. Ett underifrånperspektiv kan tillämpas om vi på djupet vill förstå hur utsatta grupper levt och verkat. En intressant fråga att forska vidare i är hur den svenska arbetarrörelsens framtida musikanvändning kommer att se ut. Om musiken har samma betydelse för rörelsen idag som förr i tiden och hur arbetarrörelsens nutida musik fångar viktiga frågor och mobiliserar för att vinna mark, är frågor som framtida forskningsarbete skulle kunna utgå från.

Jag tycker det är intressant att se hur kulturen kan förekomma i så många olika sammanhang och miljöer. Kulturen har använts på många olika sätt genom historien och det finns ett otal olika idéer om vad kultur är och vad den bör vara.

För många människor är det sociala och kulturella samlivet mycket viktiga inslag i vardagen. Det är vanligt att önskemål om samvaro och delade upplevelser genomsyrar vardagen. Vi vill uppleva det sublima, det speciella och det upphöjda i vår tillvaro. I människans önskan att metaforiskt nå stjärnorna har vi genom tiderna använt musiken som ett sätt att vara och bli mer, än vi kan vara i oss själva. Arbetarrörelsens musikanvändning och idéer om folkbildning kom att genomsyra Sverige under hela förra seklet och gör det än idag. Arbetarrörelsen och musiken inom rörelsen, förde människor med förändringsvilja samman och förändrade.

Referenser

Andersson, Bohman, Davidson, Grahn, Linder, Ståhl & Söderberg (1974) *Strejk!; Strejker och strejkvisor 1873–1909*. Borås: LTs förlag och Arkivet för folkets historia.

Arnberg, Klara, Sundevall, Fia & Tjeder, David (2012) *Könspolitiska nyckeltexter 1; Från äktenskapskritik till sexualupplysning 1839–1930*. Göteborg: Makadam.

Bohman, Stefan (1985) *Arbetarkultur och kultiverade arbetare; En studie av arbetarrörelsens musik*. Arlöv: Berlings.

Brodén, Daniel (2013) *Arbetarklass och kulturvanor i historisk kontrast*. Göteborgs universitet: SOM-institutet.

Brunström, Helene & Gustavsson, Inga-Britt (2007) *En skola för alla; Verklighet eller utopi?* Luleå Tekniska Universitet: Institutionen för Industriell ekonomi och samhällsvetenskap.

Gunnerfeldt, Klas (2003) *Ett musikaliskt växelspel; Samspelet mellan militärmusiken och den kommunala musikskolan*. Luleå Tekniska Universitet: Institutionen för Industriell ekonomi och samhällsvetenskap.

Karlsson, John & Ödlund, Rasmus (2006) *Traditioner i tiden; En studie av kommunala musikskolans verksamhetskultur*. Luleå Tekniska Universitet: Institutionen för pedagogik och lärande.

Pucek, Sara (2013) *”Sång mot seger”; Den unisona sången inom svensk arbetarrörelse*. Kungl. Musikhögskolan: Institutionen för Musik, pedagogik och samhälle.

Rosén, John (2004) *Arbetarrörelsens män och kvinnor 1881–2003; En krönika över arbetarrörelsens 1880- och 1900-tal*.

Sveriges grundlagar och riksdagsordningen (2011) Stockholm: Riksdagens Intertryckeri.

Thurén, Torsten (2007) *Vetenskapsteori för nybörjare*. Andra upplagan. Stockholm: Liber.

Zinn, Howard (1999) *A People's History of the United States; 1492 to Present, 20th Anniversary Edition*. New York: HarperCollinsPublishers.

Internetkällor

Arbetarnas Bildningsförbund. <http://www.abf.se/Om-ABF/historia/>. 22 september 2013.

Hemsida: prof. Noam Chomsky. <http://www.chomsky.info/articles/201002--.htm>. 18 mars 2014.

Nationalencyklopedin. <http://www.ne.se/arbetarkultur>. 7 juli 2013.

Nationalencyklopedin. <http://www.ne.se/arbetarmusik>. 7 juli 2013.

Nationalencyklopedin. http://www.ne.se/sve/strejkbrytare?i_h_word=strejkbrytare. 23 oktober 2013.

New York Times. http://www.nytimes.com/2010/01/29/us/29zinn.html?_r=0. 18 mars 2014.

Svensk internmedicinsk förening.

http://www.sim.nu/sv/index.php?option=com_content&view=article&id=12&Itemid=23. 24 september 2013.

Sveriges Musik- och Kulturskoleråd. <http://www.smok.se/om-smok/historik>. 25 mars 2014.

Kungl. Musikhögskolan
i Stockholm
Royal College of Music
Valhallavägen 105
Box 27711
SE-115 91 Stockholm
Sweden

+46 8 16 18 00 Tel
+46 8 664 14 24 Fax
info@kmh.se
www.kmh.se